

Relationship Between Prosocial Behavior and Intervention in Bullying in Children: The Mediating Role of Family Support

Önder BALTACI¹, Emine Ayzıt ÇANKAYA²

About Article

Submission: 13.06.2025

Acceptance: 06.08.2025

Publication: 17.10.2025

Keywords

Bystander intervention in bullying
Prosociality
Family relationships
Mediation analysis

Abstract

This research aims to examine the mediating role of family support in the relationship between prosocial behavior and intervention in bullying among children. This study was conducted using data obtained from a total of 373 children, 180 girls and 193 boys, aged between 10 and 12 years old. Data were collected using the Family Relations Scale for Children, the Prosociality Scale for Children, and the Bystander Intervention in Bullying Scale. Statistical analyses were performed using descriptive statistics, correlation analysis, and mediation analysis. The findings demonstrate a significant positive relationship between children's prosocial behavior levels and their tendencies to intervene in bullying. Furthermore, a significant positive relationship was identified between family support and intervention in bullying. As a result of the mediation analysis, it was found that family support plays a partial mediating role in the relationship between prosocial behavior and intervention in bullying. These findings indicate that prosocial behaviors and family support are of critical importance in combating bullying. The research may contribute to the development of school-based intervention programs. In addition, it can serve as a guide for planning guidance services aimed at strengthening family relationships and increasing children's social skills. The results emphasize the necessity of a multi-dimensional approach to fighting bullying.

For Citation

Baltacı, Ö. & Çankaya, E. A. (2025). Relationship between prosocial behavior and intervention in bullying in children: The mediating role of family support. *MSKU Journal of Education*, 12(2), 273-294. DOI: 10.21666/muefd.1718949

Introduction

Bullying is a widespread problem that can affect all people worldwide. Research on this issue provides an important foundation for understanding the origins, effects, and prevention methods of bullying. A commonly cited definition in research describes bullying as a single individual or group intentionally and consistently harming others who are weaker than them (Olweus, 1993; Pişkin, 2002). Bullying is explained as a form of aggression (Olafsen and Viemero 2000). For an aggressive behavior to be defined as bullying, it must involve the intent to cause harm, the behavior must be continuous, and there must be a physical or psychological power imbalance between the bully and the victim (Olweus, 1999; Stein, Dukes, and Warren, 2007). It is known that victims who are oppressed by bullies through this power imbalance find it difficult to fight back against bullying (Kartal and Bilgin, 2009). Both bullies and victims have personality traits that either facilitate bullying or make it harder to combat. It is stated that bullies lack empathy and have low self-esteem and low levels of social acceptance (Vlachou, 2011). Victims are reported to be sensitive, gentle, frequently anxious, and have low self-confidence (Elliot, 1997 as cited in Kepenekçi and Çinkır, 2003). Bully-victims, in addition to being at risk of being both a bully and a victim, are noted to be more aggressive than bullies and have more difficulty in peer relationships than both groups (Gürhan, 2017). Bullying has long-lasting negative effects on those who

¹ Kırşehir Ahi Evran University – baltacionder@gmail.com – ORCID: 0000-0002-9974-8507

² Kırşehir Ahi Evran University – ayzitcankaya@gmail.com – ORCID: 0009-0002-2006-3757

perpetrate the aggressive behavior (bullies), those who are subjected to it (victims), and those who witness these behaviors (bystanders) (Arslan and Savaşer, 2009). Due to the risk of these long-term effects lasting a lifetime, bullying is a traumatic experience that poses a threat to the physical and psychosocial health of children in particular (Olweus 1993; Due et al., 2005). Schools are prominent environments where children can easily encounter bullying. In this regard, peer bullying is a public health problem that can be seen in all schools and is drawing attention worldwide (Garmy et al., 2019). It is claimed that the cause of peer bullying is not the reason for the bullying behavior, but the presence of the victim. Therefore, the view that "if there is no victim, there is no bully" is supported (Olweus, 2003). In light of this view, the importance of protective factors that reduce the risk of victimization increases. Prosocial behaviors, which have a protective effect against peer bullying, are thought to enable children to form healthier relationships with their peers and reduce the risk of victimization (Zorbaz et al., 2022). It is stated that bullying, which has specific effects on children, negatively impacts not only the children who are bullies or victims but also the children who are bystanders, in terms of their development (Pişkin, 2002). Bystander behaviors have the effect of either increasing or decreasing bullying behavior (Chu, 2020). From this perspective, it is stated that bystander intervention against bullying is one of the fastest and most effective ways to stop it (Salmivalli et al., 2011). Bystander students are seen to have an 80% effect in preventing bullying (Polanin et al., 2012).

Prosocial behaviors are defined as voluntary actions that involve foregoing one's own benefit for the well-being of others (Eisenberg et al., 2006). The foundation of prosociality consists of behaviors like sharing, cooperation, helping, and comforting (Çubukcu, 2019). Considering the literature, there is a positive relationship between prosocial behaviors and peer support (Sebanc, 2003). Within the scope of peer support, there are views that defending a friend against bullying requires a high level of prosociality (Pozzoli and Gini, 2010). In this regard, it is understood that the level of prosocial behavior has a significant effect on intervening in bullying. According to studies addressing the relationship between bullying and prosocial behavior, bullying behaviors are associated with low levels of prosociality (Sourander et al., 2010). On the other hand, it is argued that bullying can be combated by developing prosociality (Ellis et al., 2016). The development of prosocial behaviors is achieved through the presence of appropriate models for children and children reflecting the attitudes and behaviors of these models (Çubukcu, 2019). The experiences needed for the development of prosocial behaviors are acquired in early childhood through the social skills that parents model for their children (Yavuzer, 1994). Based on this information, the family has a significant effect on the development of children's prosociality. The fact that the family has an impact on the child in many areas increases the importance of the relationship between the family and the child (Çetin and Samur, 2018).

The family is defined as a social structure composed of individuals who are connected by a strong bond and who influence each other (Fitzpatrick and Wambolt, 1990; Karacaoğlu, 2019). It is stated that the family is the first environment where an individual socializes and that the family is a factor for socialization (Karacaoğlu, 2019; Rigby, 1997). Children need to form good family relationships. Due to unmet needs in family relationships, behaviors such as a lack of self-confidence and aggression can develop in children (Kitahara, 1987). On the other hand, children who have good family relationships develop problem-solving skills and can establish good relationships with their environment and peers (Gladding, 2006; Ersanlı, 1990; Hortaçsu, 2003). In this regard, whether family relationships are good or bad plays an active role as a risk or protective factor in children's lives (Karacaoğlu, 2019). Given the significant influence of the family, it is understood that the relationship is a determinant in whether children become bullies or victims (Özada and Duyan, 2018). It is inferred from research that children who are bullies or victims have more conflict-ridden family relationships and are less supported by their families than others (Demaray and Malecki, 2003; Stevens et al., 2002). Therefore, linking family relationships with bullying in studies is important for understanding and preventing bullying.

When we look at the research on family relationships, prosociality, and intervention in bullying among children, it is seen that there are studies examining the relationships between bullying and family relationships, bullying and prosociality, and family relationships and prosociality (Çetin and Samur, 2018; Özada and Duyan, 2018; Sourander et al., 2010). However, a study that addresses family relationships, prosociality, and intervention in bullying variables together does not appear to exist in the

literature. In this respect, the current study is important because it examines intervention levels in bullying from a bystander's perspective and because it addresses the relationship of the three variables together. This research may contribute to topics such as the prevention of bullying, the increase of prosocial behaviors, and the improvement of family relationships. It may expand the theoretical framework in the literature and allow for the development of new approaches to bullying intervention. It may be effective in creating training and school-based programs for bullying intervention. In this regard, the study is thought to provide both theoretical and practical contributions. The aim of the research is to examine the relationship between prosocial behaviors and intervention in bullying among children and the role of family support in this relationship.

Within the framework drawn so far, the hypotheses of the study are expressed below and Figure-1 is shown.

H1 – There is a positive and significant relationship between prosocial behaviors and intervention in bullying.

H2 – There is a positive and significant relationship between family support and intervention in bullying.

H3 – There is a positive and significant relationship between prosocial behaviors and family support.

H4 – Family support has a partial mediating role in the relationship between prosocial behaviors and intervention in bullying.

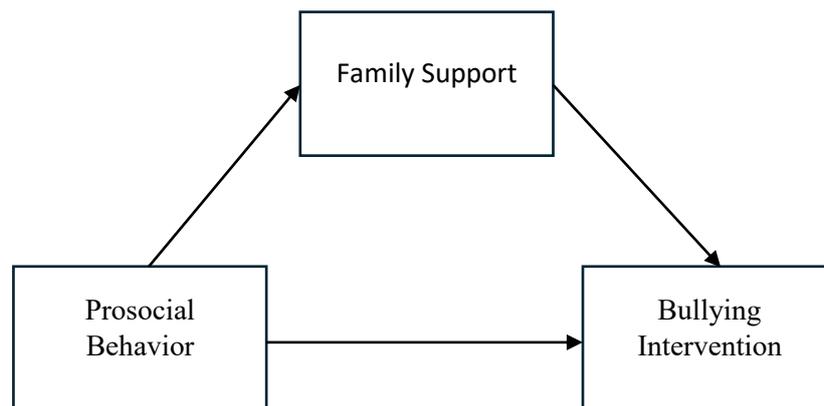

Figure 1. Mediation Model of Family Support in the Relationship Between Prosocial Behavior and Bullying Intervention

This figure illustrates the relationship between prosocial behavior, family support, and bullying intervention in children. Prosocial behaviors directly and positively influence children's tendencies to intervene in bullying, and family support plays a partial mediating role in this relationship.

Method

Research Design

This study employs correlational survey design, a type of relational research model, to investigate the relationships between bullying intervention, prosociality, and family relationships in children. The correlational survey design is a quantitative research model that interprets the degree of relationship between two or more variables through the correlation coefficient (Büyüköztürk et al., 2008). The dependent variable of the study is bullying intervention in children, while prosociality and family relationships are treated as independent variables. The children's ages, grade levels, genders, academic

achievement levels, and parents' educational backgrounds were determined as demographic variables to be measured for the existence of differentiation.

Population and Sample

The sample of the study consists of a total of 373 children living in the provinces of Kırşehir and Kilis, of whom 193 are boys (51.7%) and 180 are girls (48.3%). A convenience sampling method was used for sample selection. In this method, data collection begins with individuals accessible to the researcher and continues until the targeted sample size is reached (Karataş, 2015). When examining the data on the participants' ages, it is seen that the ages range from 10 to 12; 33% are 10 years old, 35.1% are 11 years old, and 31.9% are 12 years old.

Data Collection Tools

Family Relationships Scale for Children

The Family Relationships Scale for Children was developed by Demirtaş-Zorbaz and Owen to assess children's perceptions of their family relationships. Specifically designed for 4th and 5th-grade students, the scale consists of a total of 20 items, with each item answered on a three-point Likert-type scale ("always," "sometimes," and "never"). The results of an exploratory factor analysis determined that the scale has a two-factor structure. These factors were named "Supportive Family Relationships" and "Hindering Family Relationships." The results of a confirmatory factor analysis showed that the scale's model fit was at a good level. When the reliability of the scale was examined, it was found that the internal consistency coefficients ranged from .76 to .84 for the Supportive Family Relationships subdimension and from .82 to .84 for the Hindering Family Relationships subdimension. These findings indicate that the scale has an adequate level of psychometric reliability. The scale has also been used by its developers in family relationship-themed research.

Children's Prosociality Scale

The Children's Prosociality Scale was developed by Ata and Artan to assess children's prosocial behaviors. The scale consists of a total of 20 items grouped into three subdimensions: "Helping," "Sharing," and "Empathy." Designed with a four-point Likert-type structure, the scale measures how often children exhibit these behaviors. The results of a confirmatory factor analysis revealed that the factor loadings of the items ranged from .311 to .668. The reliability of the scale was evaluated using both Cronbach's Alpha and McDonald's Omega coefficients. The Cronbach's Alpha coefficients ranged from .574 to .811, while the McDonald's Omega coefficients ranged from .583 to .817. These findings show that the scale has an adequate level of validity and reliability.

Bystander Intervention in Bullying Scale

The Bystander Intervention in Bullying Scale was developed by Jenkins and Nickerson (2017), and its Turkish adaptation was carried out by Demirbaş and Öztemel. The scale has a Likert-type structure and consists of a total of 16 items. As a result of structural validity analyses, the model fit of the scale was determined to be at an acceptable level. Additionally, the reliability of the scale was evaluated using both internal consistency coefficients and test-retest methods. The total internal consistency coefficient of the scale was calculated as .88; the Cronbach's alpha values for the subdimensions were found to be: "Noticing the event" .60, "Interpreting the event as an emergency" .78, "Assuming responsibility to help" .67, "Deciding how to intervene" .75, and "Implementing the intervention decision" .78. The test-retest reliability coefficient is .80. These findings show that the scale exhibits a consistent and reliable structure over time. The scale was developed to assess the intervention tendencies of individuals in the bystander position during bullying incidents, and it can be used as a valid and reliable measurement tool for determining the bystander intervention levels of middle school students in particular.

Personal Information Form

Information regarding the sociodemographic characteristics of the participants was obtained through questions about gender, grade level, academic achievement level, and parents' educational backgrounds, which were included in the personal information form developed by the researchers.

Data Collection and Analysis

In this study, a correlational research design was adopted to examine the relationships between variables. Ethical approval for the research was obtained from the Kırşehir Ahi Evran University Ethics Committee with a decision dated 25.04.2024 and numbered 2024/04/18. Before the data collection process, children were provided with detailed information about the purpose of the study and the data collection tools to be used. The application process was conducted directly by the researcher. To examine the relationships between the variables, Pearson correlation coefficients were calculated. Descriptive statistics and all analyses were conducted using the Jamovi software. Additionally, a mediation analysis was applied to test the mediating role of family support in the relationship between prosocial behavior and bullying intervention. In this context, a parametric bootstrapping technique with 5000 resamples at a 95% confidence interval was used to evaluate the significance of the direct and indirect effects of the proposed model.

Findings

This section of the article presents tables and interpretations of the findings obtained within the scope of the research objectives.

Table 1. Descriptive statistics, skewness, and kurtosis table

	<i>n</i>	Min	Max	<i>Mean</i>	<i>SD</i>	Skewness	Kurtosis
Bullying Intervention	373	21	80	59.6	12.1	-.536	-.131
Family Support	373	14	30	25.8	3.72	-.772	-.317
Prosocial Behavior	373	29	80	61.2	10.7	-.315	-.577

Table 1 presents descriptive statistics for the main variables included in the study. Bullying intervention scores ranged from 21 to 80, with a mean of 59.6 and a standard deviation of 12.1. In the supportive family relationships subdimension, scores ranged from 14 to 30, with a mean of 25.8 and a standard deviation of 3.72. Prosocial behavior scores, on the other hand, ranged from 29 to 80, with a mean of 61.2 and a standard deviation of 10.7. The skewness and kurtosis values for all variables are within the ± 1 range, indicating that the data are suitable for normal distribution. This finding supports the applicability of parametric analyses.

Table 2. Results regarding the relationship between bullying intervention, family support, and prosocial behavior scores in children

Variable	<i>n</i>	<i>Mean</i>	<i>SD</i>	1	2	3
1. Bullying Intervention	373	59.6	12.1	-		
2. Family Support	373	25.8	3.72	.407*	-	
3. Prosocial Behavior	373	61.2	10.7	.575*	.446*	-

* $p < .01$

Table 2 presents the correlational relationships between children's prosocial behaviors, family support, and bullying intervention scores. According to the analysis results, a positive and significant relationship was found between prosocial behavior and bullying intervention ($r = .575, p < .01$). This finding indicates that children with higher levels of prosocial behavior also have a higher tendency to intervene

in bullying. Similarly, a significant and positive relationship was found between family support and bullying intervention ($r = .407, p < .01$). This suggests that as family support increases, children's tendencies to intervene in bullying also increase. Furthermore, a significant positive relationship was also found between prosocial behavior and family support ($r = .446, p < .01$). This result suggests that children who receive family support may have higher prosocial behaviors. Overall, these findings support that family support and prosocial behaviors play an important role in children's intervention in bullying.

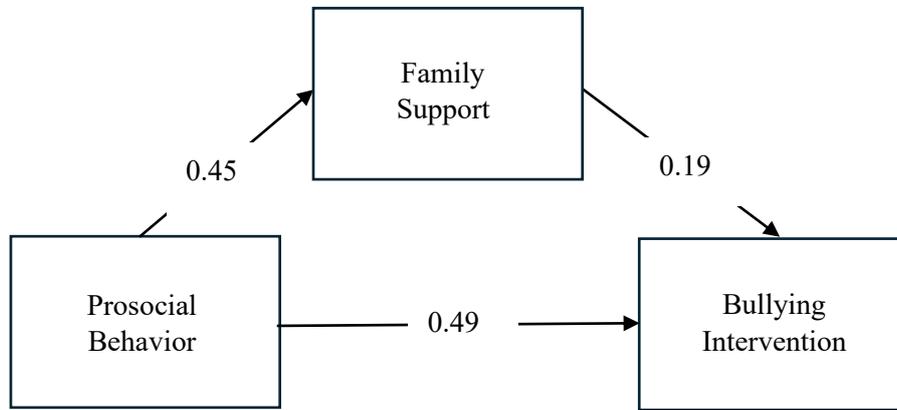

Figure 2. The mediating role of Family Support in the relationship between Prosocial Behavior and Bullying Intervention

Figure 2 visually presents the results of the mediation model analysis applied to children. The findings examine both the direct and indirect effects of prosocial behavior on bullying intervention. According to the analysis results, the direct effect of prosocial behavior on bullying intervention was found to be statistically significant ($\beta = .556, p < .01$). Furthermore, the effect of prosocial behavior on family support ($\beta = .156, p < .01$) and the effect of family support on bullying intervention ($\beta = .612, p < .001$) are also statistically significant. In addition, the indirect effect of prosocial behavior on bullying intervention through family support ($\beta = .095, p < .01$) is significant, indicating that family support plays a partial mediating role in this relationship. Finally, the total effect of prosocial behavior on bullying intervention ($\beta = .652, p < .01$) shows a strong effect.

Table 3. Mediation Analysis Table on the Prediction of Bullying Intervention by Family Relationships and Prosociality in Children

Path	Coefficient	Sh	Lower Bound	Upper Bound	Z	p
Direct Effect						
Prosocial Behavior \Rightarrow Bullying Intervention	.5565	.0597	.4383	.672	9.33	<.001
Prosocial Behavior \Rightarrow Family Support	.1555	.0176	.1206	.190	8.84	<.001
Family Support \Rightarrow Bullying Intervention	.6116	.1567	.3091	.923	3.90	<.001
Indirect Effect						
Prosocial Behavior \Rightarrow Family Support \Rightarrow Bullying Intervention	.0951	.0263	.0440	.147	3.61	<.001
Total Effect						
Prosocial Behavior \Rightarrow Bullying Intervention	.6516	.0499	.5539	.749	13.07	<.001

The findings of the mediation model analysis reveal both the direct and indirect effects of prosocial behavior on children's bullying intervention levels. As shown in the "Direct Effects" section of Table 3, prosocial behavior has a statistically significant and positive direct effect on bullying intervention ($\beta =$

.556, $p < .01$). This finding indicates that as children's prosocial behavior levels increase, their tendencies to intervene in bullying also rise directly. Similarly, statistically significant and positive direct effects of prosocial behavior on family support ($\beta = .156$, $p < .01$) and family support on bullying intervention ($\beta = .612$, $p < .01$) were found. This suggests that family support is a factor that strengthens children's capacity to intervene in bullying. When the "Indirect Effect" section is examined, a statistically significant indirect effect of prosocial behavior on bullying intervention through family support was identified ($\beta = .095$, $p < .01$). This result shows that prosocial behaviors not only directly influence intervention but also indirectly encourage intervention behaviors by increasing family support. This finding confirms that family support assumes a partial mediating role in the relationship between prosocial behavior and bullying intervention. Finally, the "Total Effect" section reveals the overall impact of prosocial behaviors on bullying intervention. Prosocial behaviors have a highly statistically significant and strong total effect on bullying intervention ($\beta = .652$, $p < .001$). This coefficient holistically expresses how prosocial behaviors influence bullying intervention both directly (unmediated) and indirectly (mediated) through family support. Overall, these findings clearly demonstrate that prosocial behaviors and family support play a critical role in increasing children's participation in bullying intervention, through both direct and indirect pathways. These results emphasize the importance of promoting prosocial behaviors and strengthening family support in the fight against bullying.

Conclusion, Discussion and Recommendations

This study successfully validates the hypothesis of a combined examination of family relationships, prosociality, and bullying intervention from the bystander perspective. The core findings of the research reveal a positive and significant relationship between children's levels of prosocial behavior and their tendencies to intervene in bullying. Furthermore, a positive and significant relationship was also found between family support and bullying intervention. Most importantly, it was found that family support plays a partial mediating role in the relationship between prosocial behavior and bullying intervention. These findings reveal significant relationships among the three variables and highlight the critical role of family support and prosocial behaviors, particularly in children's bullying intervention levels. This approach allows us to understand the complex nature of combating bullying from a more holistic perspective. This constitutes strong evidence supporting the importance of protective factors that reduce the risk of victimization, in light of the view that "if there is no victim, there is no bully" (Olweus, 2003). Indeed, the findings reinforce that the solution to a serious problem like peer bullying involves not only the bully and the victim but also the proactive role of bystanders who can change the dynamics of the event. The literature mentions the importance of research to understand and prevent the causes of bullying (Olweus 1993; Due et al., 2005). The study's findings, by demonstrating that family relationships and prosociality are related to bullying intervention, offer new approaches to bullying prevention. When looking at sources that address the relationship between bullying and prosociality (Olafsen and Viemero 2000), it is emphasized that an increase in prosociality can reduce bullying. The positive relationship found in the study between prosociality and bullying intervention supports this view. The findings show that there is a positive and significant relationship between prosocial behaviors and bullying intervention in children, as expected. Thus, the findings in the literature that prosocial behaviors reduce bullying (Sourander et al., 2010; Ellis et al., 2016) are supported. It is understood that children with high prosociality are more likely to intervene in bullying. This suggests that children who are empathetic, can feel the pain of others, and have a high sense of responsibility are more likely to take action in the face of injustice. Prosocial behaviors serve as a key driving force in the transition from passive spectatorship to active advocacy. When these findings are linked to the knowledge that bullies lack empathy (Vlachou, 2011), it is emphasized that increasing prosociality will also increase bullying intervention by developing empathic skills, which is one of its subdimensions. The positive relationship between family support and prosocial behaviors strengthens the theoretical premise that the family is the first and most effective environment for a child's socialization (Karacaoğlu, 2019; Rigby, 1997). The findings of this study also confirm a significant positive relationship between family support and prosocial behaviors. It is understood that family support nurtures prosocial qualities in children, such as helping others, cooperating, and empathizing. This, in turn, can increase the courage to support a victim or intervene in a situation instead of remaining a passive bystander during bullying incidents. When the

relationship between family relationships and bullying intervention is examined, it is seen that supportive family relationships are positively related to bullying intervention. This finding is consistent with the literature's findings that good family relationships positively affect children's social relationships (Gladding, 2006; Ersanlı, 1990; Hortaçsu, 2003), while conflict-ridden family relationships negatively affect children's peer relationships (Stevens et al., 2002). The study also found that children with high academic achievement levels have higher levels of bullying intervention. Considering this finding, it is understood that the results are parallel to studies examining the relationship between bullying and academic achievement (Arslan and Savaşer, 2009). This suggests that academic achievement can often be associated with problem-solving skills and social awareness, and that these skills can increase the ability to recognize and intervene in bullying situations. According to the findings, the educational level of mothers and fathers is observed to be positively related to children's bullying intervention levels. Findings in the literature that parents serve as models for children regarding prosocial behaviors are important for bullying intervention (Çubukcu, 2019). When the findings of the study are examined, it is seen that they largely overlap with the literature. However, it is noteworthy that the participant children's average scores on the supportive subdimension of the family relationships scale remained below average. This may suggest that children's bullying intervention levels are high despite the lack of family support, or that they are developed through other protective factors. Therefore, new research avenues are opened for a deeper examination of the complex interaction between family support, children's prosocial behaviors, and their intervention tendencies. On the other hand, the study is considered to be distinguished from the literature by examining the variables of family relationships, prosociality, and bullying intervention together. The study presents an integrated model that brings together the role of prosocial behaviors and family relationships in bullying intervention, moving beyond traditionally bully and victim-focused research. In this regard, revealing that children's bullying intervention levels are related to family relationships and prosociality is considered important for possible research that will address bullying from a bystander's perspective. This integrated model emphasizes the necessity of offering a broader perspective in the design of bullying prevention programs, such as strengthening bystanders and supporting the family environment, instead of focusing solely on victim and bully behaviors.

In this context, it has been understood how the support children receive from their families and their prosocial tendencies contribute to their behavior in resisting and intervening in bullying. It is believed that this research makes significant contributions to the development of anti-bullying strategies. Understanding the effects of family relationships and prosocial behaviors on bullying intervention provides important information to parents, educators, and policymakers on how to protect and support children against bullying. According to the research findings, family relationships and prosociality in children have a significant relationship with bullying intervention. As the level of family relationships and prosociality increases, the level of bullying intervention increases. It is revealed that the family relationships and prosocial behavior levels of children who are bystanders in bullying play a critical role in their intervention. Furthermore, it is concluded that the demographic variables of the study, namely gender, academic achievement level, and parents' educational backgrounds, are also related to children's bullying intervention levels. The findings can guide the design of interventions aimed at improving family relationships and children's social skills. Based on the research results, programs that promote a culture of empathy, cooperation, and mutual help among children can be organized in schools to increase bullying intervention. Through family interviews and activities that increase family interaction with the child, awareness of the family's impact on the child can be raised. In group counseling practices, guidance services can be offered to develop prosocial behaviors by drawing attention to them. Peer support groups can be established in schools to increase bullying intervention in children. In addition, student-led peer mediation programs can be created to encourage students to develop their own problem-solving and intervention skills in bullying incidents. Regular training sessions and workshops for teachers and school administrators can be planned on anti-bullying topics to increase their awareness and intervention competencies. Furthermore, special support and counseling services can be developed by school psychological counselors for students who are victims or bullies, as well as for those who remain bystanders to bullying incidents. In conclusion, the research can help in the creation of long-term strategies that will contribute to the development of healthier and more empathetic individuals in society.

Limitations

Several limitations of this study should be considered in terms of the generalizability and interpretability of the findings. The correlational design of the research restricts making definitive causal inferences about the relationships between the variables. Additionally, the use of a convenience sampling method and the inclusion of only a specific age group of children limit the generalizability of the findings to broader populations. The reliance on children's self-reports for data collection may make the findings susceptible to confounding factors such as social desirability bias. The in-class and group application of the instruments may have caused responses to be shaped by peer influence. Family relationships were assessed solely based on children's perceptions, which overlooks the bidirectional nature of the relationship by not including parental views. Furthermore, data was collected only from the provinces of Kırşehir and Kilis. Therefore, similar studies conducted in different socio-cultural contexts are important for testing the generalizability of the results. In future research, the direction of these relationships could be more clearly established using longitudinal or experimental designs.

References

- Arslan, S. Ö., & Savaşer, S. (2009). Okulda zorbalık [Bullying at school]. *Milli Eğitim Dergisi*, 39(184), 218-227.
- Ata, S., & Artan, İ. (2022). Çocuk Prososyallik Ölçeği: Çocuk Formu geçerlilik ve güvenilirlik çalışması [The Children's Prosociality Scale: A validity and reliability study of the Child Form]. *Spor, Eğitim ve Çocuk*, 2(3), 1-14. <https://doi.org/10.5505/sec.2022.54154>
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri* [Scientific research methods]. Pegem Akademi.
- Chu, X. (2020). *The bystander effect in cyberbullying: A study based on network groups* [Doctoral dissertation, Central China Normal University].
- Çetin, B. B., & Samur, A. Ö. (2018). 60-72 aylık çocukların prososyal davranışları ile anne-babalarının prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi [Investigation of the relationship between prosocial behaviors of 60-72 month old children and prosocial behaviors of their parents]. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 1-17. <https://doi.org/10.17556/erziefd.286651>
- Çubukcu, A. (2019). *48-72 aylık çocukların prososyal davranışları ile annelerinin prososyal davranışları ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Investigation of the relationship between prosocial behaviors of 48-72 month old children and their mothers' prosocial behaviors and parenting attitudes] [Yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Demaray, M. K., & Malecki, C. K. (2003). Perceptions of the frequency and importance of social support by students classified as victims, bullies, and bully/victims in an urban middle school. *School Psychology Review*, 32(3), 471-489. <https://doi.org/10.1080/02796015.2003.12086213>
- Demirtaş-Zorbaz, S., & Korkut-Owen, F. (2013). Çocuklar için aile ilişkileri ölçeği'nin geliştirilmesi [Development of the family relationships scale for children]. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(39), 58-67.
- Due, P., Holstein, B. E., Lynch, J., Diderichsen, F., Gabhain, S. N., Scheidt, P., & Currie, C. (2005). Bullying and symptoms among school-aged children: International comparative cross sectional study in 28 countries. *The European Journal of Public Health*, 15(2), 128-132. <https://doi.org/10.1093/eurpub/cki105>
- Eisenberg, N., Fabes, R. A., & Spinrad, T. L. (2006). Prosocial development. In N. Eisenberg, W. Damon, & R. M. Lerner (Eds.), *Handbook of child psychology: Vol. 3. Social, emotional, and personality development* (6th ed., pp. 646-718). Wiley. <https://doi.org/10.1002/9780470147658.chpsy0311>
- Elliot, M. (1997). *101 ways of dealing with bullying*. Hodder Children's Book.

- Ellis, B. J., Volk, A. A., Gonzalez, J. M., & Embry, D. D. (2016). The meaningful roles intervention: An evolutionary approach to reducing bullying and increasing prosocial behavior. *Journal of Research on Adolescence*, 26(4), 622-637. <https://doi.org/10.1111/jora.12243>
- Ersanlı, K. (1990). Aile içi ilişkilerin dayandığı psikolojik temeller [The psychological foundations of family relationships]. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 51-54.
- Fitzpatrick, M. A., & Wamboldt, F. S. (1990). Where is all said and done: Toward an integration of intrapersonal and interpersonal models of marital and family communication. *Communication Research*, 17(4), 421-430. <https://doi.org/10.1177/009365090017004001>
- Garmy, P., Hansson, E., Vilhjalmsson, R., & Kristjánsdóttir, G. (2019). Bullying and pain in school-aged children and adolescents: A cross-sectional study. *SAGE Open Nursing*, 5. <https://doi.org/10.1177/2377960819887556>
- Gladding, S. T. (2006). *Family therapy: History, theory, and practice* (4th ed.). Pearson.
- Gürhan, N. (2017). Her yönü ile akran zorbalığı [Peer bullying in all its aspects]. *Türkiye Klinikleri J Psikiyatrisi Özel Sayılar*, 3(2), 175-181.
- Hortaçsu, N. (2003). *İnsan ilişkileri* [Human relations]. İmge Kitapevi.
- Jenkins, L. N., & Fredrick, S. S. (2017). Social capital and bystander behavior in bullying: internalizing problems as a barrier to prosocial intervention. *Journal of Youth and Adolescence*, 46(4), 757-771.
- Karacaoğlu, D. (2019). *Çocuklarda bilgisayar oyun bağımlılığı ile aile ilişkileri arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Investigation of the relationship between computer game addiction and family relationships in children] [Yüksek lisans tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri [Qualitative research methods in social sciences]. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.
- Kartal, H., & Bilgin, A. (2009). İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenler ve öğrenim gören öğrencilerin zorbalığa yönelik görüşleri [Views of teachers and students in elementary schools on bullying]. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(3), 539-562.
- Kepekçi, Y. K., & Çınkır, Ş. (2003). Öğrenciler arası zorbalık [Bullying among students]. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 34(34), 236-253.
- Kitahara, M. (1987). Perception of parental acceptance and rejection among Swedish university students. *Child Abuse & Neglect*, 11(2), 223-227. [https://doi.org/10.1016/0145-2134\(87\)90061-5](https://doi.org/10.1016/0145-2134(87)90061-5)
- Kurt Demirbaş, N., & Öztemel, K. (2019). Zorbalıkta Seyirci Müdahale Ölçeği'nin (ZSMÖ) Türkçe uyarlaması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması [Turkish adaptation of the Bystander Intervention in Bullying Scale (BIBS): A validity and reliability study]. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 9(54), 965-985. <https://doi.org/10.17066/tpdrd.593596>
- Olafsen, R. N., & Viemerö, V. (2000). Bully/victim problems and coping with stress in school among 10-to 12-year-old pupils in Åland, Finland. *Aggressive Behavior*, 26(1), 57-65. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1098-2337\(2000\)26:1<57:AID-AB5>3.0.CO;2-I](https://doi.org/10.1002/(SICI)1098-2337(2000)26:1<57:AID-AB5>3.0.CO;2-I)
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Blackwell Publishers.
- Olweus, D. (2003). A profile of bullying at school. *Educational Leadership*, 60(6), 12-17.
- Olweus, D., Limber, S., & Mihalic, S. F. (1999). *Blueprints for violence prevention, book nine: Bullying prevention program*. Center for the Study and Prevention of Violence.
- Özada, A., & Duyan, V. (2018). Ebeveyn-çocuk ilişkisi ve zorbalık [Parent-child relationship and bullying]. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 12(1), 49-55.

- Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı: Tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler [School bullying: Definition, types, related factors and precautions to be taken]. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2(2), 531-562.
- Polanin, J. R., Espelage, D. L., & Pigott, T. D. (2012). A meta-analysis of school-based bullying prevention programs' effects on bystander intervention behavior. *School Psychology Review*, 41(1), 47–65. <https://doi.org/10.1080/02796015.2012.12087372>
- Pozzoli, T., & Gini, G. (2010). Active defending and passive bystanding behavior in bullying: The role of personal characteristics and perceived peer pressure. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 38(6), 815–827. <https://doi.org/10.1007/s10802-010-9399-9>
- Rigby, K. (1997). What children tell us about bullying in schools. *Children Australia*, 22(2), 28–34. <https://doi.org/10.1017/S1035077200008178>
- Salmivalli, C., Kärnä, A., & Poskiparta, E. (2011). Counteracting bullying in Finland: The KiVa program and its effects on different forms of being bullied. *International Journal of Behavioral Development*, 35(5), 405–411. <https://doi.org/10.1177/0165025411407457>
- Sebanç, A. M. (2003). The friendship features of preschool children: Links with prosocial behavior and aggression. *Social Development*, 12(2), 249–268. <https://doi.org/10.1111/1467-9507.00232>
- Sourander, A., Klomek, A. B., Ikonen, M., Lindroos, J., Luntamo, T., Koskelainen, M., Ristkari, S., & Helenius, H. (2010). Psychosocial risk factors associated with cyberbullying among adolescents: A population-based study. *Archives of General Psychiatry*, 67(7), 720–728. <https://doi.org/10.1001/archgenpsychiatry.2010.79>
- Stein, J. A., Dukes, R. L., & Warren, J. I. (2007). Adolescent male bullies, victims, and bully-victims: A comparison of psychosocial and behavioral characteristics. *Journal of Pediatric Psychology*, 32(3), 273–282. <https://doi.org/10.1093/jpepsy/jsl023>
- Stevens, V., De Bourdeaudhuij, I., & Van Oost, P. (2002). Relationship of the family environment to children's involvement in bully/victim problems at school. *Journal of Youth and Adolescence*, 31(6), 419–428. <https://doi.org/10.1023/A:1020207003027>
- Vlachou, M., Andreou, E., Botsoglou, K., & Didaskalou, E. (2011). Bully/victim problems among preschool children: A review of current research evidence. *Educational Psychology Review*, 23(3), 391–402. <https://doi.org/10.1007/s10648-011-9153-z>
- Yavuzer, H. (1994). *Çocuk psikolojisi* (10. basım) [Child psychology (10th ed.)]. Remzi Kitabevi.
- Zorbaz, S., Arıkan, İ., & Gül, S. (2022). Okul öncesi dönem çocuklarında akranlar tarafından dışlanmanın yordayıcıları [Predictors of peer exclusion in preschool children]. *Trakya Eğitim Dergisi*, 12(1), 193–202. <https://doi.org/10.24315/tred.884775>

Declaration of Use of Artificial Intelligence: AI tools were used for general English grammar check throughout the article. Specifically, Google Gemini was utilized for support with English grammar while finalizing the manuscript.

Author Conflict of Interest Information: There is no conflict of interest regarding the preparation and publication of this article.

Ethics Committee Approval Information: Ethical approval for the research was obtained from the Kırşehir Ahi Evran University Ethics Committee with a decision dated 25.04.2024 and numbered 2024/04/18.

Declaration of Funding Sources: This article did not receive any financial support from any institution or organization.

Author Contribution: The contribution rate of both authors in the preparation of this article has been determined as 50%.

Data Sharing: The dataset used in this article may be shared with researchers for academic purposes upon request to the relevant editorial office after the article's publication.

Çocuklarda Prososyal Davranış ile Zorbalığa Müdahale Arasındaki İlişki: Aile Desteğinin Aracılık Rolü

Önder BALTACI¹, Emine Ayzıt ÇANKAYA²

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 13.06.2025

Kabul Tarihi: 06.08.2025

Yayın Tarihi: 17.10.2025

Anahtar Kelimeler

Zorbalığa seyirci müdahalesi
Prososyallik
Aile ilişkileri
Aracılık analizi

Özet

Bu araştırma, çocuklarda prososyal davranış ile zorbalığa müdahale arasındaki ilişkide aile desteğinin aracı rolünü incelemeyi amaçlamaktadır. Bu çalışma, 10-12 yaş aralığında yer alan 180'i kız, 193'ü erkek olmak üzere toplam 373 çocuktan elde edilen verilerle gerçekleştirilmiştir. Veriler, Çocuklar İçin Aile İlişkileri Ölçeği, Çocuk Prososyallik Ölçeği ve Zorbalıkta Seyirci Müdahale Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. İstatistiksel analizler betimsel istatistikler, korelasyon analizi ve aracılık analizi ile yürütülmüştür. Bulgular, çocukların prososyal davranış düzeyleri ile zorbalığa müdahale eğilimleri arasında pozitif ve anlamlı düzeyde ilişki olduğunu göstermektedir. Ayrıca, aile desteği ile zorbalığa müdahale arasında da pozitif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Aracılık analizi sonucunda, aile desteğinin prososyal davranış ile zorbalığa müdahale arasındaki ilişkide kısmi aracı rol oynadığı bulunmuştur. Bu bulgular, prososyal davranışların ve aile desteğinin zorbalıkla mücadelede kritik öneme sahip olduğunu göstermektedir. Araştırma, okul temelli müdahale programlarının geliştirilmesine katkı sağlayabilir. Ayrıca, aile içi ilişkilerin güçlendirilmesi ve çocukların sosyal becerilerinin artırılmasına yönelik rehberlik hizmetlerinin planlanmasında yol gösterici olabilir. Sonuçlar, zorbalıkla mücadelede çok boyutlu bir yaklaşımın gerekliliğini vurgulamaktadır.

Atıf İçin

Baltacı, Ö. & Çankaya, E. A. (2025). Çocuklarda prososyal davranış ile zorbalığa müdahale arasındaki ilişki: Aile desteğinin aracılık rolü. *MSKÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 273-294. DOI: 10.21666/muefd.1718949

Giriş

Zorbalık, tüm insanları etkileyebilen ve dünyada yaygın olarak görülen bir sorundur. Bu sorunla ilgili yapılan araştırmalar, zorbalığın kökenlerini, etkilerini ve önleme yollarını anlamak adına önemli bir zemin oluşturmaktadır. Araştırmalarda ortak olarak değinilen tanıma göre zorbalık; bir bireyin veya grubun kendilerinden güçsüz olan diğerlerine kasıtlı ve sürekli olarak zarar vermesidir (Olweus, 1993; Pişkin, 2002). Zorbalık, saldırganlığın bir formu şeklinde açıklanmaktadır (Olafsen ve Viemero 2000). Saldırgan bir davranışın zorbalık olarak tanımlanabilmesi için kasıtlı zarar verme amacı taşıması, davranışın süreklilik göstermesi, zorba ile zorbalığa maruz kalan kurban arasında fiziksel veya psikolojik bir güç dengesizliğinin var olması gerekmektedir (Olweus, 1999; Stein, Dukes ve Warren, 2007). Güç dengesizliği aracılığıyla zorbalardan baskı gören kurbanların, zorbalıkla mücadele etmekte zorlandıkları bilinmektedir (Kartal ve Bilgin, 2009). Zorbaların ve kurbanların zorbalığa zemin oluşturan veya mücadeleyi zorlaştıran kişilik özellikleri bulunmaktadır. Zorbaların empati becerisinden yoksun, öz saygılarının ve sosyal kabul düzeylerinin düşük olduğu ifade edilmektedir (Vlachou, 2011). Kurbanların duyarlı, nazik, sıklıkla kaygılı ve özgüvenleri düşük bireyler olduğu aktarılmaktadır (Elliot, 1997 akt. Kepenekçi ve Çınkır, 2003). Zorba/mağdurların ise, hem zorba hem mağdur olma riski taşımanın yanı sıra, zorbalara göre daha saldırgan ve iki gruba göre akran ilişkilerinde daha çok zorlanan yapıda oldukları belirtilmektedir (Gürhan, 2017). Zorbalık, saldırgan davranışta bulunan (zorba), bu davranışlara maruz kalan (kurban) ve bu davranışlara şahit olan (izleyiciler) için uzun süreli olumsuz etkiler bırakmaktadır (Arslan ve Savaşer, 2009). Neden olabileceği uzun süreli etkiler, yaşam boyu sürme riski taşıması sebebiyle zorbalık, özellikle çocukların fiziksel ve psikososyal sağlığı için tehdit oluşturan bir travma niteliği taşımaktadır (Olweus 1993; Due vd., 2005). Çocukların zorbalıkla

kolaylıkla karşılaşabileceği ortamlar arasında okullar öne çıkmaktadır. Bu bakımdan akran zorbalığı, tüm okullarda görülebilen ve dünya genelinde üzerinde dikkat çekilen bir halk sağlığı sorunudur (Garmy vd., 2019). Akran zorbalığının nedeninin zorbalık davranışının sebebine değil kurbanın varlığına bağlı olduğu iddia edilmektedir. Dolayısıyla “kurban yoksa zorba da yoktur” görüşü desteklenmektedir (Olweus, 2003). Bu görüş ışığında kurban olma riskini azaltan koruyucu faktörlerin önemi artmaktadır. Akran zorbalığına karşı koruyucu etkiye sahip olan prososyal davranışların, çocukların akranlarıyla daha sağlıklı ilişkiler kurmasını sağlayacağı ve kurban olma riskini azaltacağı düşünülmektedir (Zorbaz vd., 2022). Çocuklar üzerinde belirli etkileri bulunan zorbalığın yalnızca zorba veya kurban olan çocukları değil, zorbalığa seyirci olan çocukları da gelişimleri bakımından olumsuz etkilediği ifade edilmektedir (Pişkin, 2002). Seyirci davranışları, zorbalık davranışını artırma veya azaltma etkisine sahiptir (Chu, 2020). Bu yönden zorbalığa karşı seyirci müdahalesinin, zorbalığı durdurmanın en hızlı ve etkili yollarından biri olduğu belirtilmektedir (Salmivalli vd., 2011). Zorbalığa seyirci öğrencilerin zorbalığı önlemede %80 oranında etkisi olduğu görülmektedir (Polanin vd., 2012).

Prososyal davranışlar, başkalarının iyiliği için kendi yararından vazgeçmeyi içeren gönüllü eylemler şeklinde tanımlanmaktadır (Eisenberg vd., 2006). Paylaşıcılık, iş birliği, yardım etme, teselli etme davranışları prososyallığın temelini oluşturmaktadır (Çubukcu, 2019). Literatür göz önünde bulundurulduğunda, prososyal davranışlar ile akran desteği arasında olumlu bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır (Sebanç, 2003). Akran desteği kapsamında zorbalığa karşı arkadaşının hakkını savunma davranışının yüksek prososyallik gerektirdiğine ilişkin görüşler bulunmaktadır (Pozzoli ve Gini, 2010). Bu bakımdan zorbalığa müdahalede prososyal davranış düzeyinin belirgin bir etkisi olduğu anlaşılmaktadır. Zorbalık ve prososyal davranış ilişkisini ele alan çalışmalara göre zorbalık davranışları, prososyallığın düşük düzeyde olması ile ilişkilendirilmektedir (Sourander vd., 2010). Diğer yandan prososyallığı geliştirme yoluyla zorbalıkla mücadele edilebileceği görüşü savunulmaktadır (Ellis vd., 2016). Prososyal davranışların gelişimi, çocuklar için uygun modellerin varlığı ve çocukların bu modellerin tutum ve davranışlarını yansıtmasıyla sağlanmaktadır (Çubukcu, 2019). Prososyal davranışların gelişimi için ihtiyaç duyulan deneyimler, ebeveynlerin çocuklara model olarak kazandırdığı toplumsal becerilerle erken çocuklukta edinilmektedir (Yavuzer, 1994). Bu bilgilere dayanarak çocukların prososyalliklerinin gelişiminde ailenin anlamlı düzeyde etkisi bulunmaktadır. Ailenin çocuk üzerinde pek çok alanda etkiye sahip olması, aile ile çocuğun ilişkisinin önemini artırmaktadır (Çetin ve Samur, 2018).

Aile, güçlü bir bağ ile birbirine bağlı olan ve aynı zamanda birbirlerini etkileyen bireylerden oluşan sosyal yapı şeklinde tanımlanmaktadır (Fitzpatrick ve Wambolt, 1990; Karacaoğlu, 2019). Bireyin sosyalleştiği ilk ortamın aile olduğu ve ailenin sosyalleşme için etken olduğu aktarılmaktadır (Karacaoğlu, 2019; Rigby, 1997). Çocuklar iyi aile ilişkileri kurmaya ihtiyaç duymaktadır. Aile ilişkilerinde karşılanmayan ihtiyaçlardan dolayı çocuklarda özgüvensizlik, saldırganlık gibi davranışlar oluşabilmektedir (Kitahara, 1987). Diğer yandan iyi aile ilişkilerine sahip olan çocuklarda problem çözme becerileri gelişmekte, çocuklar çevreyle ve akranlarıyla iyi ilişkiler kurabilmektedir (Gladding, 2006; Eranlı, 1990; Hortaçsu, 2003). Bu bakımdan aile ilişkilerinin iyi veya kötü oluşu, çocukların yaşamında risk veya koruyucu faktör olarak etkin bir rol oynamaktadır (Karacaoğlu, 2019). Ailenin belirgin etkisi dikkate alındığında ilişkinin, çocukların zorba veya kurban olmasında bir belirleyici olduğu anlaşılmaktadır (Özada ve Duyan, 2018). Araştırmalardan çıkarımla zorba veya kurban olan çocukların diğerlerine göre çatışmalı aile ilişkilerine sahip olduğu, aileleri tarafından daha az desteklendikleri ifade edilmektedir (Demaray ve Malecki, 2003; Stevens vd., 2002). Dolayısıyla çalışmalarda aile ilişkileri ile zorbalığı ilişkilendirmek, zorbalığı anlama ve önleme konularında önem taşımaktadır.

Çocuklarda aile ilişkileri, prososyallik ve zorbalığa müdahale değişkenleriyle ilgili araştırmalara bakıldığında, zorbalık ile aile ilişkileri, zorbalık ile prososyallik ve aile ilişkileri ile prososyallik değişkenlerinin ilişkisini ele alan araştırmalar olduğu görülmektedir (Çetin ve Samur, 2018; Özada ve Duyan, 2018; Sourander vd., 2010). Ancak aile ilişkileri, prososyallik ve zorbalığa müdahale değişkenlerinin bir arada ele alındığı bir araştırmanın alanyazında bulunmadığı görülmektedir. Bu bakımdan ilgili çalışma, zorbalığı seyirci rolü üzerinden müdahale düzeylerinin incelenmesi ve üç değişkenin ilişkisinin bir arada çalışmada ele alınması dolayısıyla önem taşımaktadır. Bu araştırma zorbalığın önlenmesi, prososyal davranışların artırılması, aile ilişkilerinin iyileştirilmesi gibi konularda

katkı sağlayabilir. Literatürdeki teorik çerçeveyi genişleterek zorbalığa müdahalede yeni yaklaşımlar geliştirilmesine olanak sağlayabilir. Zorbalığa müdahaleye ilişkin eğitim ve okul bazlı programlar oluşturulmasında etkili olabilir. Bu bakımdan gerçekleştirilen çalışmanın hem teorik hem de pratik anlamda katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Araştırmanın amacı, çocuklarda prososyal davranışlar ve zorbalığa müdahale arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkide aile desteğinin rolünü incelemektir.

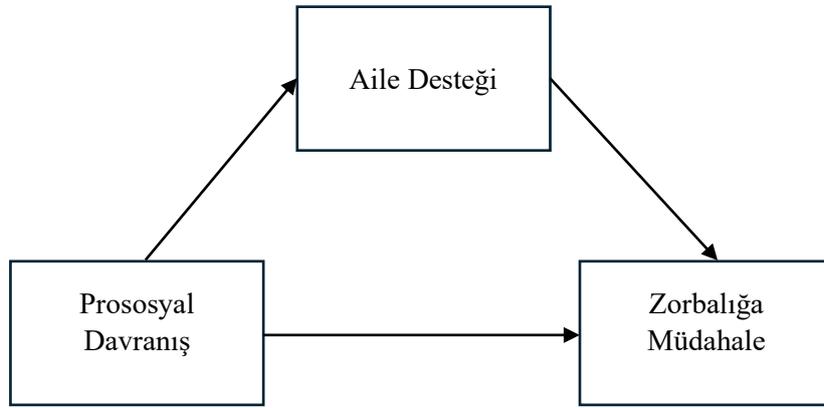
Buraya kadar çizilen çerçevede çalışmanın hipotezleri aşağıda ifade edilmiş ve şekil-1 gösterilmiştir.

H1 – Prososyal davranışlar ile zorbalığa müdahale arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır.

H2 – Aile desteği ile zorbalığa müdahale arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır.

H3 – Prososyal davranışlar ile aile desteği arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır.

H4 – Prososyal davranışlar ve zorbalığa müdahale arasındaki ilişkide aile desteğinin kısmi aracı rolü vardır.

Şekil 1. Zorbalığa Müdahale ve Prososyal Davranış Arasındaki İlişkide Aile Desteğinin Aracılık Modeli

Bu şekil, çocuklarda prososyal davranış, aile desteği ve zorbalığa müdahale arasındaki ilişkileri göstermektedir. Prososyal davranışlar çocukların zorbalığa müdahale etme eğilimlerini doğrudan pozitif yönde etkilemektedir ve aile desteği bu ilişkide kısmi aracı bir rol oynamaktadır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada çocuklarda zorbalığa müdahale, prososyallik ve aile ilişkileri değişkenleri arasındaki ilişkileri araştırmak için ilişkisel araştırma modellerinden olan korelasyonel tarama türünden yararlanılmaktadır. Korelasyonel tarama türü, iki ya da daha fazla değişkenin ilişki derecesini korelasyon katsayısı aracılığıyla anlamlandıran nicel bir araştırma modelidir (Büyüköztürk vd., 2008). Araştırmanın bağımlı değişkeni çocuklarda zorbalığa müdahale iken, prososyallik ve aile ilişkileri bağımsız değişkenler olarak ele alınmaktadır. Çocukların yaşları, sınıf düzeyleri, cinsiyetleri, çocukların akademik başarı düzeyleri ve ebeveynlerinin eğitim durumları farklılaşmanın varlığının ölçülecek olduğu demografik değişkenler olarak belirlenmiştir.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın örneklemini, Kırşehir ve Kilis illerinde yaşayan, 193'ü erkek (%51.7) ve 180'i kız (%48.3) olmak üzere toplam 373 çocuk oluşturmaktadır. Örneklem seçiminde kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde, araştırmacının ulaşabildiği bireylerden başlanarak, hedeflenen örneklem büyüklüğüne ulaşılan kadar veri toplanması esas alınmaktadır (Karataş, 2015). Katılımcıların yaşlarına ilişkin veriler incelendiğinde, yaşların 10 ile 12 arasında değiştiği; %33'ünün 10 yaşında, %35.1'inin 11 yaşında ve %31.9'unun 12 yaşında olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Çocuklar İçin Aile İlişkileri Ölçeği

Çocuklar İçin Aile İlişkileri Ölçeği, Demirtaş-Zorbaz ve Owen tarafından geliştirilmiş olup, çocukların aile ilişkilerine dair algılarını değerlendirmek amacıyla kullanılmaktadır. Özellikle 4. ve 5. sınıf öğrencilerine yönelik olarak geliştirilen bu ölçek, toplam 20 maddeden oluşmakta ve her madde üçlü Likert tipi bir formatta (“her zaman”, “bazen” ve “hiçbir zaman”) yanıtlanmaktadır. Açımlayıcı faktör analizi sonucunda, ölçeğin iki faktörlü bir yapıya sahip olduğu belirlenmiştir. Bu faktörler “Destekleyici Aile İlişkileri” ve “Engelleyici Aile İlişkileri” olarak adlandırılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi sonuçları, ölçeğin model uyumunun iyi düzeyde olduğunu göstermiştir. Ölçeğin güvenilirliği incelendiğinde, iç tutarlılık katsayılarının Destekleyici Aile İlişkileri alt boyutu için .76 ile .84, Engelleyici Aile İlişkileri alt boyutu için ise .82 ile .84 arasında değiştiği görülmüştür. Bu bulgular, ölçeğin psikometrik açıdan yeterli düzeyde güvenilirliğe sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Ölçek, geliştiricileri tarafından aile ilişkileri temalı araştırmalarda da kullanılmıştır.

Çocuk Prososyallik Ölçeği

Çocuk Prososyallik Ölçeği, Ata ve Artan tarafından geliştirilmiş olup, çocukların prososyal davranışlarını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Ölçek, “Yardım Etme”, “Paylaşma” ve “Empati” olmak üzere üç alt boyutta toplanan toplam 20 maddeden oluşmaktadır. Dört dereceli Likert tipi bir yapı ile tasarlanan ölçek, çocukların bu davranışları ne sıklıkla gösterdiklerini ölçmektedir. Doğrulayıcı faktör analizi sonuçları, maddelerin faktör yüklerinin .311 ile .668 arasında değiştiğini ortaya koymuştur. Ölçeğin güvenilirliği hem Cronbach's Alpha hem de McDonald's Omega katsayıları ile değerlendirilmiştir. Cronbach's Alpha katsayıları .574 ile .811 arasında, McDonald's Omega katsayıları ise .583 ile .817 arasında değişmektedir. Bu bulgular, ölçeğin yeterli düzeyde geçerlilik ve güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Zorbalıkta Seyirci Müdahale Ölçeği

Zorbalıkta Seyirci Müdahale Ölçeği, Jenkins ve Nickerson (2017) tarafından geliştirilmiş; Türkçeye uyarlama çalışması ise Demirbaş ve Öztemel tarafından gerçekleştirilmiştir. Likert tipi bir yapıya sahip olan ölçek, toplam 16 maddeden oluşmaktadır. Yapı geçerliği analizleri sonucunda ölçeğin model uyumunun kabul edilebilir düzeyde olduğu belirlenmiştir. Ayrıca ölçeğin güvenilirliği hem iç tutarlılık katsayıları hem de test-tekrar test yöntemleriyle değerlendirilmiştir. Ölçeğin toplam iç tutarlılık katsayısı .88 olarak hesaplanmış; alt boyutlara ilişkin Cronbach alfa değerleri ise sırasıyla, “Olayı fark etme” .60, “Olayı acil olarak yorumlama” .78, “Yardım etme sorumluluğunu kabul etme” .67, “Nasıl müdahale edileceğine karar verme” .75 ve “Müdahale kararını uygulama” .78 olarak bulunmuştur. Test-tekrar test güvenilirlik katsayısı .80'dir. Bu bulgular, ölçeğin hem zamana karşı tutarlı hem de güvenilir bir yapı sergilediğini göstermektedir. Ölçek, zorbalık olaylarında seyirci konumundaki bireylerin müdahale eğilimlerini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiş olup, özellikle ortaokul öğrencilerinin seyirci müdahale düzeylerini belirlemede geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olarak kullanılabilir niteliktedir.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacılar tarafından geliştirilen kişisel bilgi formunda yer alan cinsiyet, sınıf düzeyi, akademik başarı düzeyi, anne ve baba eğitim durumları soruları aracılığıyla katılımcıların sosyodemografik özelliklerine dair bilgiler edinilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu çalışmada, değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla korelasyonel araştırma deseni benimsenmiştir. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Etik Kurulu'nun 25.04.2024 tarihli ve 2024/04/18 sayılı kararıyla araştırma için etik onay alınmıştır. Verilerin toplanma sürecinden önce, çocuklara çalışmanın amacı ve kullanılacak veri toplama araçları hakkında detaylı bilgilendirme yapılmıştır. Uygulama süreci

doğrudan araştırmacı tarafından yürütülmüştür. Çalışmada değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla Pearson korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Betimsel istatistikler ve tüm analizler Jamovi yazılımı aracılığıyla yürütülmüştür. Ayrıca, prososyal davranış ile zorbalığa müdahale arasındaki ilişkide aile desteğinin aracı rolünü test etmek amacıyla aracılık analizi uygulanmıştır. Bu kapsamda, önerilen modele ait doğrudan ve dolaylı etkilerin anlamlılığını değerlendirmek amacıyla %95 güven aralığında 5000 yeniden örnekleme ile parametrik bootstrapping tekniği kullanılmıştır.

Bulgular

Makalenin bu bölümünde, araştırmanın amaçları çerçevesinde ulaşılan bulgulara ilişkin tablolar ve yorumları verilmektedir.

Tablo 1. Betimsel istatistikler, çarpıklık ve basıklık tablosu

	<i>n</i>	Min	Max	<i>Ort.</i>	<i>Ss</i>	Çarpıklık	Basıklık
Zorbalığa Müdahale	373	21	80	59.6	12.1	-.536	-.131
Aile Desteği	373	14	30	25.8	3.72	-.772	-.317
Prososyal Davranış	373	29	80	61.2	10.7	-.315	-.577

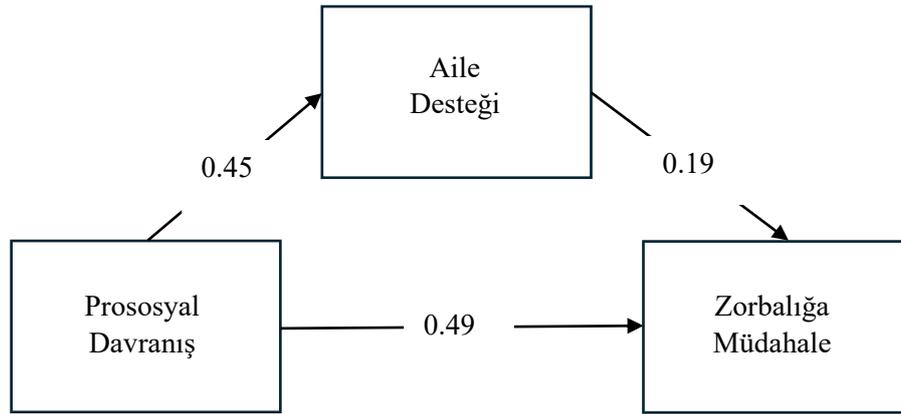
Tablo 1'de araştırmada yer alan temel değişkenlere ilişkin betimsel istatistikler verilmiştir. Zorbalığa müdahale puanları 21 ile 80 arasında değişmekte olup, ortalaması 59.6 ve standart sapması 12.1'dir. Destekleyici aile ilişkileri alt boyutunda puanlar 14 ile 30 arasında değişmiş, ortalama 25.8 ve standart sapma 3.72 olarak hesaplanmıştır. Prososyal davranış puanları ise 29 ile 80 arasında değişmekte, ortalaması 61.2 ve standart sapması 10.7'dir. Tüm değişkenlere ait çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerleri ± 1 aralığında yer almakta olup, verilerin normal dağılıma uygun olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, parametrik analizlerin uygulanabilirliğini desteklemektedir.

Tablo 2. Çocuklarda Zorbalığa Müdahale, Aile Desteği ve Prososyal davranış puanları arasındaki ilişkiye yönelik sonuçlar

Değişken	<i>n</i>	<i>Ort.</i>	<i>Ss</i>	1	2	3
1. Zorbalığa Müdahale	373	59.6	12.1	-		
2. Aile Desteği	373	25.8	3.72	.407*	-	
3. Prososyal Davranış	373	61.2	10.7	.575*	.446*	-

* $p < .01$

Tablo 2, çocukların prososyal davranışları, aile desteği ve zorbalığa müdahale puanları arasındaki korelasyonel ilişkileri sunmaktadır. Analiz sonuçlarına göre, prososyal davranış ile zorbalığa müdahale arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = .575, p < .01$). Bu bulgu, prososyal davranış düzeyi yüksek olan çocukların zorbalığa müdahale etme eğilimlerinin de yüksek olduğunu işaret etmektedir. Benzer şekilde, aile desteği ile zorbalığa müdahale arasında da anlamlı ve pozitif bir ilişki tespit edilmiştir ($r = .407, p < .01$). Bu durum, aile desteği arttıkça çocukların zorbalığa müdahale etme eğilimlerinin de arttığını göstermektedir. Ayrıca, prososyal davranış ile aile desteği arasında da anlamlı bir pozitif ilişki bulunmaktadır ($r = .446, p < .01$). Bu sonuç, aile desteği alan çocukların prososyal davranışlarının daha yüksek olabileceğini düşündürmektedir. Genel olarak, bu bulgular aile desteği ve prososyal davranışların çocukların zorbalığa müdahalesi üzerinde önemli bir rol oynadığını desteklemektedir.

Şekil 2. Prososyal Davranış ve Zorbalığa Müdahale İlişkisinde Aile Desteğinin Aracı Rolü

Şekil 2, çocuklara uygulanan aracılık modeli analizinin sonuçlarını görsel olarak sunmaktadır. Bulgular, prososyal davranışın zorbalık müdahalesi üzerindeki hem doğrudan hem de dolaylı etkilerini incelemektedir. Analiz sonuçlarına göre, prososyal davranışın zorbalık müdahalesi üzerindeki doğrudan etkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($\beta = .556$, $p < .01$). Ayrıca, prososyal davranışın aile desteği üzerindeki etkisi ($\beta = .156$, $p < .01$) ve aile desteğinin zorbalık müdahalesi üzerindeki etkisi ($\beta = .612$, $p < .01$) de istatistiksel olarak anlamlıdır. Bunun yanı sıra, prososyal davranışın aile desteği aracılığıyla zorbalık müdahalesi üzerindeki dolaylı etkisi ($\beta = .095$, $p < .01$) anlamlı olup, aile desteğinin bu ilişkide kısmi bir aracılık rolü üstlendiğini göstermektedir. Son olarak, prososyal davranışın zorbalık müdahalesi üzerindeki toplam etkisi ($\beta = .652$, $p < .01$) güçlü bir etki ortaya koymaktadır.

Tablo 3. Çocuklarda Aile İlişkileri ile Prososyallığın Zorbalığa Müdahaleyi Yordamasına İlişkin Aracılık Analizi Tablosu

Yol	Katsayı	Sh	Alt Sınır	Üst Sınır	Z	p
Doğrudan Etki						
Prososyal Davranış \Rightarrow Zorbalık Müdahale	.5565	.0597	.4383	.672	9.33	<.001
Prososyal Davranış \Rightarrow Aile Desteği	.1555	.0176	.1206	.190	8.84	<.001
Aile Desteği \Rightarrow Zorbalık Müdahale	.6116	.1567	.3091	.923	3.90	<.001
Dolaylı Etki						
Prososyal Davranış \Rightarrow Aile Desteği \Rightarrow Zorbalık Müdahale	.0951	.0263	.0440	.147	3.61	<.001
Toplam Etki						
Prososyal Davranış \Rightarrow Zorbalık Müdahale	.6516	.0499	.5539	.749	13.07	<.001

Aracılık modeli analizinin bulguları, prososyal davranışın çocukların zorbalığa müdahale düzeyleri üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerini ortaya koymaktadır. Tablo 3'teki "Doğrudan Etkiler" bölümünde görüldüğü üzere, prososyal davranışın zorbalık müdahalesi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir doğrudan etkisi bulunmaktadır ($\beta = .556$, $p < .01$). Bu bulgu, çocukların prososyal davranış düzeyleri arttıkça doğrudan zorbalığa müdahale etme eğilimlerinin de yükseldiğini göstermektedir. Benzer şekilde, prososyal davranışın aile desteği üzerinde ($\beta = .156$, $p < .01$) ve aile desteğinin zorbalığa müdahale üzerinde ($\beta = .612$, $p < .01$) istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif doğrudan etkileri saptanmıştır. Bu durum, aile desteğinin çocukların zorbalığa müdahale kapasitesini güçlendiren bir faktör olduğunu düşündürmektedir. "Dolaylı Etki" bölümü incelendiğinde, prososyal davranışın aile desteği aracılığıyla zorbalığa müdahale üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir dolaylı etkisi olduğu tespit edilmiştir ($\beta = .095$, $p < .01$). Bu sonuç, prososyal davranışların yalnızca doğrudan müdahaleyi etkilemekle kalmayıp, aynı zamanda aile desteğini artırarak dolaylı yoldan da müdahale davranışlarını teşvik ettiğini göstermektedir. Bu bulgu, aile desteğinin prososyal davranış ile zorbalığa

müdahale arasındaki ilişkide kısmi bir aracı rol üstlendiğini teyit etmektedir. Son olarak, "Toplam Etki" bölümü, prososyal davranışların zorbalığa müdahale üzerindeki genel etkisini gözler önüne sermektedir. Prososyal davranışların zorbalığa müdahale üzerinde istatistiksel olarak yüksek derecede anlamlı ve güçlü bir toplam etkisi ($\beta = .652, p < .01$) bulunmaktadır. Bu katsayı, prososyal davranışların hem doğrudan (aracısız) hem de aile desteği üzerinden dolaylı (aracılı) yollarla zorbalığa müdahaleyi ne denli etkilediğini bütüncül bir şekilde ifade etmektedir. Genel olarak, bu bulgular prososyal davranışların ve aile desteğinin çocukların zorbalık müdahalesine katılımını artırmada hem doğrudan hem de dolaylı yollarla kritik bir rol oynadığını net bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu sonuçlar, zorbalıkla mücadelede prososyal davranışların teşvik edilmesi ve aile desteğinin güçlendirilmesinin önemini vurgulamaktadır.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu çalışma, aile ilişkileri, prososyallik ve zorbalığa müdahale değişkenlerinin seyirci rolü üzerinden bir arada incelenmesi hipotezini başarıyla doğrulamaktadır. Araştırmanın temel bulguları, çocukların prososyal davranış düzeyleri ile zorbalığa müdahale eğilimleri arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, aile desteği ile zorbalığa müdahale arasında da pozitif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. En önemlisi, aile desteğinin prososyal davranış ile zorbalığa müdahale arasındaki ilişkide kısmi aracı rol oynadığı bulunmuştur. Bu bulgular, ilgili üç değişken arasında anlamlı ilişkiler olduğunu ortaya koyarak, özellikle çocukların zorbalığa müdahale düzeylerinde aile desteği ve prososyal davranışların kritik rolünü vurgulamıştır. Bu yaklaşım, zorbalıkla mücadelenin karmaşık doğasını daha bütüncül bir perspektiften anlamamıza olanak tanımaktadır. Bu, "kurban yoksa zorba da yoktur" (Olweus, 2003) görüşü ışığında, kurban olma riskini azaltan koruyucu faktörlerin önemini destekleyen güçlü bir kanıt özelliği taşımaktadır. Nitekim, akran zorbalığı gibi ciddi bir sorunun çözümünde yalnızca zorba ve mağdurun değil, aynı zamanda olayın dinamiklerini değiştirebilecek izleyicilerin proaktif rolünün olduğu bulgularla pekişmektedir. Literatürde zorbalığın nedenlerini anlamak ve önlemek için yapılan araştırmaların öneminden söz edilmektedir (Olweus 1993; Due vd., 2005). Çalışmanın bulguları, aile ilişkilerinin ve prososyallığın zorbalığa müdahale ile ilişkili olduğu ortaya konarak zorbalığın önlenmesine yönelik yeni yaklaşımlar sunmaktadır. Zorbalık ile prososyallik ilişkisini ele alan kaynaklara (Olafsen ve Viemero 2000) bakıldığında, prososyallığın artmasının zorbalığı azaltabileceği üzerinde durulmaktadır. Çalışmadan elde edilen prososyallik ile zorbalığa müdahale arasındaki pozitif ilişki, bu görüşü desteklemektedir. Elde edilen bulgular, çocuklarda prososyallik davranışları ile zorbalığa müdahale arasında beklediği gibi pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla literatürdeki prososyal davranışların zorbalığı azalttığı yönündeki bulgular (Sourander vd., 2010; Ellis vd., 2016) desteklenmektedir. Prososyallığı yüksek olan çocukların zorbalığa müdahale etme eğiliminin daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, empatik olabilen, başkalarının acısını hissedebilen ve sorumluluk bilinci yüksek çocukların, bir haksızlık karşısında harekete geçme olasılıklarının daha yüksek olduğunu düşündürmektedir. Prososyal davranışlar, pasif seyircilikten aktif savunuculuğa geçişte temel bir itici güç görevi görmektedir. Zorbaların empati becerisinden yoksun olduğu bilgisiyle (Vlachou, 2011) bu bulgular ilişkilendirildiğinde, prososyallığı artırmanın alt boyutlarından biri olan empatik becerileri de geliştirmesi dolayısıyla zorbalığa müdahaleyi artıracığı üzerinde durulmaktadır. Aile desteği ile prososyal davranışlar arasındaki pozitif ilişki, ailenin çocukların sosyalleşmesindeki ilk ve en etkili ortam olduğu (Karacaoğlu, 2019; Rigby, 1997) teorik önermesini güçlendirmektedir. Bu çalışmanın bulguları da aile desteği ile prososyal davranışlar arasında anlamlı pozitif bir ilişki olduğunu teyit etmektedir. Aile desteğinin, çocukların başkalarına yardım etme, iş birliği yapma ve empati kurma gibi prososyal özelliklerini beslediği anlaşılmaktadır. Bu da zorbalık olaylarında pasif kalmak yerine mağdura destek olma veya duruma müdahale etme cesaretini artırabilir. Aile ilişkileri ile zorbalığa müdahale arasındaki ilişki incelendiğinde, destekleyici aile ilişkilerinin zorbalığa müdahale ile pozitif yönde ilişkili olduğu görülmektedir. Bu bulgu, literatürdeki iyi aile ilişkilerinin çocukların sosyal ilişkilerini olumlu etkilediği (Gladding, 2006; Ersanlı, 1990; Hortaçsu, 2003), çatışmalı aile ilişkilerinin ise çocukların akran ilişkilerini olumsuz etkilediği (Stevens vd., 2002) bulgularıyla tutarlı bulunmaktadır. Araştırmada, akademik başarı düzeyi yüksek çocukların zorbalığa müdahale düzeylerinin de daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu dikkate alındığında, zorbalık ile akademik başarı arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarla (Arslan ve Savaşer, 2009) bulguların paralellik gösterdiği anlaşılmaktadır. Akademik başarının genellikle problem çözme becerileri ve sosyal farkındalıkla ilişkili olabileceğini ve bu

becerilerin zorbalık durumlarını tanıma ve müdahale etme yeteneğini artırabileceğini düşündürmektedir. Elde edilen bulgulara göre anne ve baba eğitim düzeyinin çocukların zorbalığa müdahale düzeyleriyle pozitif yönde ilişkili olduğu gözlenmektedir. Literatürde ebeveynlerin çocuklara prososyal davranışlar ile ilişkili model olmasını içeren bulgular, zorbalığa müdahale bakımından önem taşımaktadır (Çubukcu, 2019). Çalışmanın bulguları incelendiğinde, literatürle önemli ölçüde örtüştüğü görülmektedir. Ancak aile ilişkileri ölçeğinin destekleyici alt boyutunda katılımcı çocukların ortalamasının altında kalması dikkat çekmektedir. Bu durum, çocukların zorbalığa müdahale düzeylerinin yüksek olmasına ve bu müdahalede aile desteği eksikliğine rağmen veya başka koruyucu faktörler sayesinde geliştiğini düşündürebilir. Dolayısıyla, aile desteği ile çocukların prososyal davranışları ve müdahale eğilimleri arasındaki karmaşık etkileşimi daha derin bir inceleme için yeni araştırma yolları açılmaktadır. Diğer yandan çalışmayı literatürden ayıran aile ilişkileri, prososyalite ve zorbalığa müdahale değişkenlerinin bir arada incelenmesi olarak değerlendirilmektedir. Çalışmada, geleneksel olarak zorba ve kurban odaklı araştırmaların ötesinde, prososyal davranışların ve aile ilişkilerinin zorbalığa müdahaledeki rolünü bir araya getiren entegre bir model sunulmaktadır. Bu bakımdan çocukların zorbalığa müdahale düzeyleri ile aile ilişkilerinin ve prososyalitenin ilişkili olduğunun ortaya konması, zorbalığı seyirci rolü üzerinden ele alacak olası araştırmalar için önemli görülmektedir. Bu entegre model, zorbalık önleme programlarının tasarımında yalnızca mağdur ve zorba davranışlarına odaklanmak yerine, izleyicilerin güçlendirilmesi ve aile ortamının desteklenmesi gibi daha geniş bir perspektif sunmanın gerekliliğini vurgulamaktadır.

Bu bağlamda çocukların ailelerinden aldıkları destek ve prososyal eğilimlerinin zorbalığa karşı koyma ve müdahale etme davranışlarına nasıl katkıda bulunduğu anlaşılmıştır. Bu araştırmanın, zorbalıkla mücadele stratejilerinin geliştirilmesine önemli katkılar sağladığı düşünülmektedir. Aile ilişkileri ve prososyal davranışların zorbalığa müdahale üzerindeki etkilerini anlamak, ebeveynlere, eğitimcilere ve politika yapıcılara çocukları zorbalığa karşı koruma ve destekleme konusunda önemli bilgiler sunmaktadır. Araştırma bulgularına göre, çocuklarda aile ilişkileri ve prososyalite, zorbalığa müdahale ile anlamlı bir ilişkiye sahiptir. Aile ilişkileri ve prososyalite düzeyi arttıkça zorbalığa müdahale düzeyi artmaktadır. Zorbalıkta seyirci olan çocukların aile ilişkileri ve prososyal davranış düzeylerinin zorbalığa müdahale etmelerinde kritik bir rol oynadığı ortaya konmaktadır. Ayrıca, çalışmanın demografik değişkenlerinden olan; cinsiyet, akademik başarı düzeyi, anne ve baba eğitim durumlarının da çocukların zorbalığa müdahale düzeyleriyle ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bulgular, aile içi ilişkilerin ve çocukların sosyal becerilerinin geliştirilmesine yönelik müdahalelerin tasarlanmasında rehberlik edebilir. Araştırma sonuçlarına dayanarak, çocuklarda zorbalığa müdahaleyi artırmak amacıyla okullarda prososyal davranışları geliştirmeye yönelik çocuklar arası empati kurma, iş birliği ve yardımlaşma kültürünü teşvik eden programlar düzenlenebilir. Aile görüşmeleri ve aile ailenin çocukla etkileşimini artıran etkinlikler aracılığıyla aileye çocuk üzerindeki etkisine dair farkındalık kazandırılabilir. Grup rehberliği uygulamalarında prososyal davranışlara dikkat çekilerek bu davranışları geliştirici rehberlik hizmetleri sunulabilir. Çocuklarda zorbalığa müdahaleyi artırma amacıyla okullarda akran destek grupları kurulabilir. Buna ek olarak, öğrenci liderliğindeki akran arabuluculuk programları oluşturularak, zorbalık olaylarında öğrencilerin kendi aralarında çözüm üretme ve müdahale becerilerini geliştirmeleri teşvik edilebilir. Zorbalıkla mücadele konularında öğretmenlere ve okul idarecilerine yönelik düzenli eğitimler ve atölye çalışmaları planlanarak, bu konudaki farkındalıkları ve müdahale yetkinlikleri artırılabilir. Ayrıca, okul psikolojik danışmanları tarafından, zorbalık mağduru veya zorbaca davranışlar sergileyen öğrencilerin yanı sıra, zorbalık olaylarına seyirci kalan öğrencilere yönelik özel destek ve danışmanlık hizmetleri geliştirilebilir. Sonuç olarak, araştırma, toplumda daha sağlıklı ve empatik bireylerin yetişmesine katkıda bulunacak uzun vadeli stratejilerin oluşturulmasına yardımcı olabilir.

Sınırlılıklar

Bu çalışmanın bazı sınırlılıkları, elde edilen bulguların genellenebilirliği ve yorumlanabilirliği açısından dikkate alınmalıdır. Araştırmanın korelasyonel bir desende yürütülmüş olması, değişkenler arasındaki nedensel ilişkiler hakkında kesin çıkarımlar yapılmasını kısıtlamaktadır. Ayrıca, örneklemin kolayda örnekleme yöntemiyle seçilmiş olması ve sadece belirli bir yaş grubundaki çocukları kapsamaması, bulguların daha geniş popülasyonlara genellenebilirliğini sınırlamaktadır. Verilerin yalnızca çocukların

öz-bildirimine dayalı olması, sosyal beğenirlik yanlılığı gibi yanıtıcı faktörlere açık hale getirebilir. Uygulamanın sınıf ortamında ve toplu yapılması, yanıtların akran etkisi altında şekillenmesine neden olmuş olabilir. Aile ilişkileri yalnızca çocukların algılarına göre değerlendirilmiştir; ebeveyn görüşlerini içermemesi, ilişkinin çift yönlü doğasını göz ardı etmiştir. Ayrıca, veriler sadece Kırşehir ve Kilis illerinden toplanmıştır. Bu nedenle, farklı sosyo-kültürel bağlamlarda yapılacak benzer çalışmalar, sonuçların genellenebilirliğini test etmek açısından önem taşımaktadır. Gelecek araştırmalarda uzunlamasına ya da deneysel desenler kullanılarak bu ilişkilerin yönü daha net biçimde ortaya konabilir.

Kaynakça

- Arslan, S. Ö., & Savaşer, S. (2009). Okulda zorbalık [Bullying at school]. *Milli Eğitim Dergisi*, 39(184), 218-227.
- Ata, S., & Artan, İ. (2022). Çocuk Prososyallik Ölçeği: Çocuk Formu geçerlilik ve güvenilirlik çalışması [The Children's Prosociality Scale: A validity and reliability study of the Child Form]. *Spor, Eğitim ve Çocuk*, 2(3), 1-14. <https://doi.org/10.5505/sec.2022.54154>
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri* [Scientific research methods]. Pegem Akademi.
- Chu, X. (2020). *The bystander effect in cyberbullying: A study based on network groups* [Doctoral dissertation, Central China Normal University].
- Çetin, B. B., & Samur, A. Ö. (2018). 60-72 aylık çocukların prososyal davranışları ile anne-babalarının prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi [Investigation of the relationship between prosocial behaviors of 60-72 month old children and prosocial behaviors of their parents]. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 1-17. <https://doi.org/10.17556/erziefd.286651>
- Çubukcu, A. (2019). *48-72 aylık çocukların prososyal davranışları ile annelerinin prososyal davranışları ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Investigation of the relationship between prosocial behaviors of 48-72 month old children and their mothers' prosocial behaviors and parenting attitudes] [Yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Demaray, M. K., & Malecki, C. K. (2003). Perceptions of the frequency and importance of social support by students classified as victims, bullies, and bully/victims in an urban middle school. *School Psychology Review*, 32(3), 471-489. <https://doi.org/10.1080/02796015.2003.12086213>
- Demirtaş-Zorbaz, S., & Korkut-Owen, F. (2013). Çocuklar için aile ilişkileri ölçeği'nin geliştirilmesi [Development of the family relationships scale for children]. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(39), 58-67.
- Due, P., Holstein, B. E., Lynch, J., Diderichsen, F., Gabhain, S. N., Scheidt, P., & Currie, C. (2005). Bullying and symptoms among school-aged children: International comparative cross sectional study in 28 countries. *The European Journal of Public Health*, 15(2), 128-132. <https://doi.org/10.1093/eurpub/cki105>
- Eisenberg, N., Fabes, R. A., & Spinrad, T. L. (2006). Prosocial development. In N. Eisenberg, W. Damon, & R. M. Lerner (Eds.), *Handbook of child psychology: Vol. 3. Social, emotional, and personality development* (6th ed., pp. 646-718). Wiley. <https://doi.org/10.1002/9780470147658.chpsy0311>
- Elliot, M. (1997). *101 ways of dealing with bullying*. Hodder Children's Book.
- Ellis, B. J., Volk, A. A., Gonzalez, J. M., & Embry, D. D. (2016). The meaningful roles intervention: An evolutionary approach to reducing bullying and increasing prosocial behavior. *Journal of Research on Adolescence*, 26(4), 622-637. <https://doi.org/10.1111/jora.12243>
- Ersanlı, K. (1990). Aile içi ilişkilerin dayandığı psikolojik temeller [The psychological foundations of family relationships]. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 51-54.

- Fitzpatrick, M. A., & Wamboldt, F. S. (1990). Where is all said and done: Toward an integration of intrapersonal and interpersonal models of marital and family communication. *Communication Research, 17*(4), 421-430. <https://doi.org/10.1177/009365090017004001>
- Garmy, P., Hansson, E., Vilhjalmsson, R., & Kristjánssdóttir, G. (2019). Bullying and pain in school-aged children and adolescents: A cross-sectional study. *SAGE Open Nursing, 5*. <https://doi.org/10.1177/2377960819887556>
- Gladding, S. T. (2006). *Family therapy: History, theory, and practice* (4th ed.). Pearson.
- Gürhan, N. (2017). Her yönü ile akran zorbalığı [Peer bullying in all its aspects]. *Türkiye Klinikleri J Psyhiatr Nurs-Special Topics, 3*(2), 175-181.
- Hortaçsu, N. (2003). *İnsan ilişkileri* [Human relations]. İmge Kitapevi.
- Jenkins, L. N., & Fredrick, S. S. (2017). Social capital and bystander behavior in bullying: internalizing problems as a barrier to prosocial intervention. *Journal of Youth and Adolescence, 46*(4), 757-771.
- Karacaoğlu, D. (2019). *Çocuklarda bilgisayar oyun bağımlılığı ile aile ilişkileri arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Investigation of the relationship between computer game addiction and family relationships in children] [Yüksek lisans tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri [Qualitative research methods in social sciences]. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 1*(1), 62-80.
- Kartal, H., & Bilgin, A. (2009). İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenler ve öğrenim gören öğrencilerin zorbalığa yönelik görüşleri [Views of teachers and students in elementary schools on bullying]. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 7*(3), 539-562.
- Kepekçi, Y. K., & Çınkır, Ş. (2003). Öğrenciler arası zorbalık [Bullying among students]. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 34*(34), 236-253.
- Kitahara, M. (1987). Perception of parental acceptance and rejection among Swedish university students. *Child Abuse & Neglect, 11*(2), 223-227. [https://doi.org/10.1016/0145-2134\(87\)90061-5](https://doi.org/10.1016/0145-2134(87)90061-5)
- Kurt Demirbaş, N., & Öztemel, K. (2019). Zorbalıkta Seyirci Müdahale Ölçeği'nin (ZSMÖ) Türkçe uyarlaması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması [Turkish adaptation of the Bystander Intervention in Bullying Scale (BIBS): A validity and reliability study]. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal, 9*(54), 965-985. <https://doi.org/10.17066/tpdrd.593596>
- Olafsen, R. N., & Viemerö, V. (2000). Bully/victim problems and coping with stress in school among 10-to 12-year-old pupils in Åland, Finland. *Aggressive Behavior, 26*(1), 57-65. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1098-2337\(2000\)26:1<57:AID-AB5>3.0.CO;2-I](https://doi.org/10.1002/(SICI)1098-2337(2000)26:1<57:AID-AB5>3.0.CO;2-I)
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Blackwell Publishers.
- Olweus, D. (2003). A profile of bullying at school. *Educational Leadership, 60*(6), 12-17.
- Olweus, D., Limber, S., & Mihalic, S. F. (1999). *Blueprints for violence prevention, book nine: Bullying prevention program*. Center for the Study and Prevention of Violence.
- Özada, A., & Duyan, V. (2018). Ebeveyn-çocuk ilişkisi ve zorbalık [Parent-child relationship and bullying]. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care, 12*(1), 49-55.
- Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı: Tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler [School bullying: Definition, types, related factors and precautions to be taken]. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 2*(2), 531-562.
- Polanin, J. R., Espelage, D. L., & Pigott, T. D. (2012). A meta-analysis of school-based bullying prevention programs' effects on bystander intervention behavior. *School Psychology Review, 41*(1), 47-65. <https://doi.org/10.1080/02796015.2012.12087372>

- Pozzoli, T., & Gini, G. (2010). Active defending and passive bystanding behavior in bullying: The role of personal characteristics and perceived peer pressure. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 38(6), 815–827. <https://doi.org/10.1007/s10802-010-9399-9>
- Rigby, K. (1997). What children tell us about bullying in schools. *Children Australia*, 22(2), 28–34. <https://doi.org/10.1017/S1035077200008178>
- Salmivalli, C., Kärnä, A., & Poskiparta, E. (2011). Counteracting bullying in Finland: The KiVa program and its effects on different forms of being bullied. *International Journal of Behavioral Development*, 35(5), 405–411. <https://doi.org/10.1177/0165025411407457>
- Seban, A. M. (2003). The friendship features of preschool children: Links with prosocial behavior and aggression. *Social Development*, 12(2), 249–268. <https://doi.org/10.1111/1467-9507.00232>
- Sourander, A., Klomek, A. B., Ikonen, M., Lindroos, J., Luntamo, T., Koskelainen, M., Ristkari, S., & Helenius, H. (2010). Psychosocial risk factors associated with cyberbullying among adolescents: A population-based study. *Archives of General Psychiatry*, 67(7), 720–728. <https://doi.org/10.1001/archgenpsychiatry.2010.79>
- Stein, J. A., Dukes, R. L., & Warren, J. I. (2007). Adolescent male bullies, victims, and bully-victims: A comparison of psychosocial and behavioral characteristics. *Journal of Pediatric Psychology*, 32(3), 273–282. <https://doi.org/10.1093/jpepsy/jsl023>
- Stevens, V., De Bourdeaudhuij, I., & Van Oost, P. (2002). Relationship of the family environment to children's involvement in bully/victim problems at school. *Journal of Youth and Adolescence*, 31(6), 419–428. <https://doi.org/10.1023/A:1020207003027>
- Vlachou, M., Andreou, E., Botsoglou, K., & Didaskalou, E. (2011). Bully/victim problems among preschool children: A review of current research evidence. *Educational Psychology Review*, 23(3), 391–402. <https://doi.org/10.1007/s10648-011-9153-z>
- Yavuzer, H. (1994). *Çocuk psikolojisi* (10. basım) [Child psychology (10th ed.)]. Remzi Kitabevi.
- Zorbaz, S., Arıkan, İ., & Gül, S. (2022). Okul öncesi dönem çocuklarında akranlar tarafından dışlanmanın yordayıcıları [Predictors of peer exclusion in preschool children]. *Trakya Eğitim Dergisi*, 12(1), 193–202. <https://doi.org/10.24315/tred.884775>

Yapay Zekâ Kullanım Beyanı: Makale genelinde, İngilizce gramer kontrolü için yapay zekâ araçları kullanılmıştır. Özellikle makalenin son halini oluştururken, İngilizce gramer desteği için Google Gemini'den faydalanılmıştır.

Yazar Çıkar Çatışması Bilgileri: Bu makalenin hazırlanması ve yayınlanması ile ilgili herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Etik Kurul Onayı Bilgileri: Araştırma için etik onay, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Etik Kurulu'ndan 25.04.2024 tarihli ve 2024/04/18 sayılı karar ile alınmıştır.

Fon Kaynakları Beyanı: Bu makale, herhangi bir kurum veya kuruluştan finansal destek almamıştır.

Yazar Katkısı: Bu makalenin hazırlanmasında her iki yazarın katkı oranı %50 olarak belirlenmiştir.

Veri Paylaşımı: Bu makalede kullanılan veri seti, makalenin yayınlanmasından sonra ilgili editörlükten talep edilmesi halinde, akademik amaçlarla araştırmacılarla paylaşılabilir.